

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра української мови та літератури

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

(назва навчальної дисципліни)

підготовки здобувачів ступеня вищої

освіти _____ магістр _____

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 014 Середня освіта (українська мова та література)

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізації _____

Слов'янськ – 2016 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ української мови та літератури

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

Рябініна І.М., к. філол. н., доцент кафедри української мови та літератури

Горбачук Д.В., к. філол. н., доцент кафедри української мови та літератури

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Глущенко В.А., д. філол. н., професор кафедри германської та слов'янської філології

Сегін Л.В., к. філол. н., доцент кафедри української мови та літератури

Рекомендовано до впровадження
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

« 17 » _____ лютого _____ 2016_ р.

протокол № 2

Проректор з науково-педагогічної
роботи _____

С. О. Чайченко

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни «Історія української літературної мови» складена відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю «014 Середня освіта (українська мова та література)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є походження, становлення, основні тенденції історичного розвитку української літературної мови.

Міждисциплінарні зв'язки: вступ до мовознавства, старослов'янська мова, сучасна українська літературна мова, історія України.

Програма навчальної дисципліни містить такі змістові модулі:

1. Літературна мова давньоукраїнської та української народності (IX – друга пол. XVIII)
2. Українська літературна мова української нації.
3. Розвиток української літературної мови в XX столітті.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія української літературної мови» є формування у здобувачів-філологів систематизованих наукових знань про загальні умови становлення й розвитку літературної мови в руслі історичних та соціальних процесів, її лексичних і правописних норм протягом усього історичного існування літературної мови у взаємозв'язках із живою народною мовою.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія української літературної мови» є:

прослідкувати зміни поняття «українська літературна мова» на різних етапах розвитку мови; засвоїти основні поняття історії української літературної мови; проаналізувати погляди щодо походження української мови та формування літературної мови; прослідкувати роль суспільно-історичних і культурних процесів у розвитку української літературної мови; проаналізувати особливості мовної ситуації в різні періоди розвитку української літературної мови; прослідкувати періоди становлення літературної мови; окреслити етапи лінгвоциду української мови; вивчити питання граматичної та лексикографічної нормалізації української літературної мови.

1.3. За результатами вивчення дисципліни «Історія української літературної мови» у здобувачів повинні бути сформовані такі компетенції:

загальні:

- базові уявлення про лінгвістичні методи дослідження, розуміння загальнонаукових термінів та понять;
- володіння методами дослідження та аналізу лінгвістичних понять та закономірностей;
- знання системи української мови та закономірностей її функціонування;
- здатність реалізувати отримані знання в професійній діяльності на практиці;
- здатність використовувати теоретичні знання лінгвістичних дисциплін для вирішення практичних завдань;
- сенситивність до можливостей адаптації матеріалу відповідно до умов загальноосвітніх навчальних закладів;
- уміння застосовувати різні методичні ситуації в залежності від навчального контексту.

спеціальні:

- здатність використовувати професійно профільовані знання в галузі

філології;

– здатність використовувати професійно профільовані знання й практичні навички в галузі філології та методики викладання української мови;

– здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння основами теоретичних філологічних дисциплін;

– здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі філологічних наук;

– здатність поєднувати практичну і професійно-педагогічну цілі з реалізацією виховної загальноосвітньої та розвиваючої функції;

– здатність та готовність реалізувати одержану підготовку в своїй майбутній діяльності;

– здатність володіти навичками роботи з комп'ютером на рівні користувача, використовувати інформаційні технології для рішення експериментальних і практичних завдань у галузі професійної діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 120 годин / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1.

1.1. Предмет, завдання і значення курсу.

Зв'язок курсу з іншими науковими та навчальними дисциплінами; зміст поняття «українська літературна мова» на різних етапах розвитку мови; основні джерела вивчення історії української літературної мови.

1.2. Періодизація.

Критерії періодизації; дискусійні питання періодизації; періодизації XX ст.

1.3. Питання походження української мови.

Питання походження української мови з найдавніших часів до поч. XXст.; питання походження української мови в радянський час; питання походження української мови в наш час; питання про походження письма у східних слов'ян.

1.4. Давньоукраїнська літературна мова (IX – перша пол. XIII ст.).

Етапи розвитку давньоукраїнської мови; роль історичних і культурних процесів того часу в розвитку української літературної мови; пам'ятки давньоукраїнського періоду як джерела вивчення історії мови; співвідношення літературних мов: їх взаємовідношення і взаємовпливи; становлення й закріплення рис живої української мови в давньоукраїнській літературній мові; мовна ситуація в Київській Русі.

1.5. Середньоукраїнська літературна мова (середина XIV – середина XVI ст.).

Суспільно-історичні умови літературної мови; варіанти української літературної мови XIV – першої пол. XVI ст.; ділове українське письменство; особливості мови українських грамот XIV – XV ст.

1.6. Розвиток літературної мови в кін. XVI – XVII ст.

Слов'янорусська, «проста» літературні мови та розмовна народна мова, їх взаємозв'язок і взаємодія; значення «Пересопницького Євангелія» та інших богослужбних книг для розвитку української літературної мови; мова актово-урядових документів; мова українських літописів першої пол. XVII ст.

1.7. Розвиток освіти та поява друкарства в Україні. Вищі школи.

Виникнення друкарства в Україні та його роль у розвитку літературної мови; львівські братства; Острозька академія; Києво-Могилянська академія як центр освіти, культури, духовності українського народу.

1.8. Зародження граматичної та лексикографічної думки в Україні.

Граматична обробка літературної мови; перші українські граматики і словники.

1.9. Мова художньої літератури XVI - XVII ст.

Мова полемічної літератури XVI - XVII ст.; мова творів Івана Вишенського; мова богословсько-дидактичних віршів; мовні особливості панегіричних творів.

1.10. Українська літературна мова початкового періоду формування її на народнорозмовній основі.

Суспільно-історичні умови розвитку; особливості розвитку літературної мови XVII – першої пол. XVIII ст.; початок лінгвоциду української мови в Російській державі; реформа графіки й алфавіту та її значення для літературної мови; становлення української літературної мови на загальнонародній основі: а) мова козацьких літописів; б) мова канцелярської документації; в) мова художньої літератури та публіцистики другої пол. XVII – кін. XVIII ст.

Змістовий модуль 2.

2.1. Нова українська літературна мова.

Роль говірок у формуванні нової української літературної мови; розвиток української літературної мови в період від І.Котляревського до Т.Шевченка; підготовчий етап у виробленні норм єдиної літературної мови («Грамматика малоросійського нарiччя» О.Павловського); правописні системи української мови в XIX ст. і полеміка навколо них.

2.2. Тарас Шевченко – основоположник нової української літературної мови.

Джерела мовотворчості Т.Г.Шевченка; багатство мовних засобів творів Т.Г. Шевченка; місце правописної практики Т.Г. Шевченка в історії українського правопису; роль Т.Г. Шевченка в історії української літературної мови.

2.3. Розвиток української літературної мови в XIX – на поч. XX ст.

Тенденції розвитку української літературної мови; питання граматичної та лексикографічної нормалізації української літературної мови; роль

українських письменників другої пол. XIX ст. – поч. XX ст. в нормалізації та удосконаленні української літературної мови (П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, М. Драгоманов, Б. Грінченко, І. Франко, Л. Українка та ін.).

2.4. Розвиток літературної мови в Західній Україні.

Суспільно-історичні умови після поділу Польщі; розвиток літературної мови й філологічної думки.

Змістовий модуль 3.

3.1. Українська літературна мова за радянських часів.

Розширення та збагачення словникового складу мови; унормування правописних систем; доба українізації; обмежене використання української мови; здобутки української лінгвістики у 20 – 30-і рр.; найважливіші граматики і словники радянської доби.

3.2. Нові тенденції сучасної української літературної мови.

Державний статус української мови (Закон про мови в УРСР 1989 р., Конституція України 1996 р.); мовні обов'язки громадян; українська мова як державна і як рідна в освітній системі, у державному та громадському житті; функціонування української мови на всіх рівнях державного і суспільного життя: стан, функції, проблеми, перспективи; сучасна мовна ситуація в Україні; правописна проблема сучасної української літературної мови; питання культури володіння українською мовою в Українській державі.

3. Рекомендована література

Базова

1. Історія української літературної мови : Навч.-метод. посібник: Ч. 1 : Вступ; Українська літературна мова XX століття / В.Г.Коваленко, С.П.Шевченко. –Ніжин: [Видавництво НДУ ім. М.Гоголя], 2005. – 62 с.

2. Історія української літературної мови: Навч.-метод. посібник: Ч. 2 : Літературно-писемна мова Київської Русі (X-XIV ст.); Стара українська літературна мова (XIV-XVIII ст.) / С. В. Зінченко [и др.]. – Ніжин: [Видавництво НДУ ім. М.Гоголя], 2007. – 111 с.

3. Історія української літературної мови: Навч.-метод. посібник: Ч. 3 : Нова українська літературна мова (I пол. XIX ст.) / С. В. Зінченко [и др.]. – Ніжин: [Видавництво НДУ ім.М.Гоголя], 2009. – 143 с..

4. Мойсієнко В.М. "Проста мова" в Україні та Білорусі XVI століття: доп. до XV Міжнар. з'їзду славистів / Віктор Мойсієнко, Оксана Ніка; [редкол.: О.С.Онищенко та ін.]. – К.: НБУВ, 2013. – 25 с.

5. Ніка О.І. Історія української літературної мови: Навчальний посібник / Оксана Ніка. – 2-ге вид., допов. і перероб. – Київ: Освіта України, 2014. – 335 с.

6. Шеремета Н.П. Історія української літературної мови: Навч.-метод. посіб. / Наталія Шеремета. – Кам'янець-Подільський: [б. в.], 2011. – 131 с.

Допоміжна

1. Гнатюк Л. Чому вивчення мови Григорія Сковороди актуальне для українців у XXI столітті / Л.Гнатюк // Дивослово (Українська мова і література в навчальних закладах). – 2013. – № 5. – С. 53-58.

2. Горбачук Д. Короткий огляд історії офіційно-ділового стилю української літературної мови / Дмитро Горбачук // Вісник Донбаського державного педагогічного університету: зб. наук. пр. – Серія: Філологічні науки. – Вип. 1. – 2013 – С. 120-128.

3. Губерначук С. Трипілля і українська мова / С.Губерначук. – К.: Фенікс, 2005. – 232 с.

4. Задорожний В. Про деякі усталені традиції в українському правописі / В.Задорожний // Дивослово (Українська мова і література в навчальних закладах). – 2011. – № 1. – С. 33-39.

5. Кацімон О. Дискусійні питання українського правопису в ділянці морфології української літературної мови / О.Кацімон // Дивослово. – 2009. – № 3. – 27-33.

6. Кацімон О. Дискусійні питання українського правопису в ділянці морфології української літературної мови / О.Кацімон // Дивослово. – 2009. – № 6. – С.45-48.

7. Масенко Л. Український пуризм: міф чи реальність? / Лариса Масенко // Дивослово. – 2009. – № 7/8. – С. 48-51.

8. Німчук В. Український "Отче наш": хрестоматія перекладів / Василь Німчук, Наталія Пуряєва. – К.: Грані-Т, 2013. – 222 с.

9. Скопненко О. І. Засади кодифікації в українській та білоруській літературних мовах (20-і – поч. 30-х рр. ХХ ст.) / Олександр Скопненко // Мовознавство (НАНУ). – 2010. – № 2/3. – С. 168-175.

10. Таванець Н. Проблеми розвитку української літературної мови кінця ХІХ-початку ХХ ст. (в епістолярії Б. Грінченка, В. Леонтовича та Чикаленка) / Н.Таванець // Українська мова та література. "ШС". – 2009. – № 40. – С. 11-14.

11. Тараненко О. О. Загальнокультурні впливи Галичини в сьогоденнобому мовному житті України / Олександр Тараненко // Мовознавство (НАНУ). – 2015. – № 2. – С. 44-53.

12. Тараненко О. О. Мова української західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні (на загальнослов'янському тлі) / Олександр Тараненко // Мовознавство (НАНУ). – 2013. – № 2/3. – С. 63-99.

13. Тумай Н.В. Лінгвоцид української літературної мови та шляхи його подолання українством у ХІХ – на поч. ХХ століття: Автореф. дис. канд. філол. Наук: 10.02.01 / Н.В.Тумай. – К., 2006. – 19 с.

14. Ющук І. Формування сучасної української літературної мови / Іван Ющук // Дивослово (Українська мова і література в навчальних закладах). – 2011. – № 2. – С. 32-37.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання:

- усне опитування,
- виконання тестових завдань,
- реферат, презентації, доповіді,
- аналіз науково-літературних джерел